

Liberal Düşünce Topluluğu Çevresindeki Farklılaşmalar Üzerine

Tanel Demirel

Prof. Dr. | Çankaya Üniversitesi Öğretim Üyesi, LDT Yönetim Kurulu Üyesi

liberal düşünce Yıl 20, Sayı 77, Kiş 2015, s. 107 - 123

Liberal Düşünce Topluluğu (LDT) bir düşünce platformu olarak var olduğu 1992 yılından bu yana, en geniş yorumlanmış haliyle klâsik liberal gelenek çerçevesinde kalmak kaydıyla ideolojik öncelikleri, hassasiyetleri ve mizaçları farklı bir çok liberali bünyesinde barındırmayı başarmıştı. 2014 yılında aralarında topluluğun kurucularından Mustafa Erdoğan'ın da bulunduğu bir grup liberal, LDT'nin duruşunu eleştirerek farklı bir liberal oluşumu hayata geçirdiler. Özgürlük Araştırmaları Derneği (ÖAD) kuruldu. Açıkça ifade edilmiş olsa da, ÖAD, kendilerinin de bir parçası oldukları LDT çevresinin orijinal misyonuna uygun hareket etmekte yeterince başarılı olmadığı düşüncesi üzerinde yükseldi.

Siyasî sözlüğümüzde farklılaşma veya ayrışma, bölünme, çatışma, parçalanma, zayıflama gibi olumsuz çağrışımlara sahiptir. Bu satırların yazarı ayrışmanın bizatihi kötü, kaçınılması gereken, açıklama gerektiren bir anomali olduğu kanaatinde değil. Ayrışma ancak işbirliğini, karşılıklı etkileşimi ve insanî ilişkileri sürdürmeyi imkânsız hale getirdiğinde bir mesele olarak görülebilir. Ayrışma üzerinde duran bu yazının temel motifi, bu ayrışmayı olduğu kadar bu ayrışma üzerinden Türkiye'de liberal düşünceye damgasını vuran bazı karakteristik ya da yapısal özellikleri de anlamaya çalışmaktır.

Ayrışmanın Hikâyesi

LDT çevresindeki farklılaşmanın sebeplerinin başında Türkiye'deki siyasî gelişmelerin doğrultusu hakkındaki farklı değerlendirmeler yatıyor. Bu bağlamda 2013 Haziran'ına damgası vuran Gezi olayları ve 17 Aralık 2013'te yolsuzluk iddiasıyla başlatılan operasyonların mahiyetinin ne olduğu ve bunlara karşı nasıl tavır takınılacağı tartışmalarının ayrışmaları netleştirdiğini görüyoruz. Liberallerin bir kısmı Gezi olaylarını sokaklarda şiddet ve kaosu artırarak AK Parti hükümetini iktidardan uzaklaştırmayı arzulayan güçlerin yeni bir teşebbüsü olarak okudular. Atilla Yayla'nın ifadesiyle, "Gezi dindar muhafazakârların siyasî çoğunluk olduğu için elde ettiği yönetme hakkına ontolojik bir itiraza ve memleketin efendisi biziz deme çabasına dönüştü".¹ Bu okumaya göre, Gezi olayları bir darbe teşebbüsüydü. Evet, protesto bir temel hak idi fakat bu hak kullanılırken şiddete başvurulmamalı, liberaller bu şiddeti kınamalı, son on yılda güç kaybeden ancak tam olarak yok edilemeyen vesayetçi güçlerin oyununa gelmemeli, şiddete karşı seçimle gelen meşru hükümetin yanında yer almalıydı. AK Parti'nin hataları işaret edilmeli, fakat bu partinin son on yılda yaptıkları küçümsenmemeli, alternatiflerinin çok daha kötü olduğu görülmeliydi. Meşru seçimlerle gelen iktidarın yanında durmak ahlâki olduğu gibi, aynı zamanda demokratikleşme açısından olumlu sonuçlar doğurabilecek bir eylemdi de. Zira, AK Parti'yi daha liberal bir doğrultuda hareket etmesi konusunda etkileme ihtimali ancak bu şekilde davranıldığında söz konusu olabilirdi.

Bazı liberaller ise, Gezi olaylarında protesto hakkını kullananlara karşı polis orantısız şiddet kullandığını, hükümetin de hem bu şiddeti meşrulaştırmak, hem de parti tabanını yeniden biraraya getirmek için olayları kendisine yönelik bir darbe girişimi olarak sunmaya çalıştığını söylediler. İkinci yaklaşıma göre İslamcı ve milliyetçi renkleri belirgin Milli Görüş geleneğinden gelen AK Parti iktidarda kendisini rahat hissettikçe eleştirdiği devlet söylem ve pratiğini tekrar etmeye başladı. Çoğunlukçu muhafazakâr damar iyice belirginleşti. Hükümet kamusal gücü kendisini desteklemeyen toplum kesimlerini bastırarak biçimde kullanmaya yöneldi. Paternalist, dışlayıcı, küçümseyici bir dil ve özellikle Alevîlere yönelik ayrımcılık artarak devam ederken, denetim ve şeffaflıktan uzaklaşma eğilimleri de hız kazandı. Zaten Gezi olayları da kötü gidişata dair haklı bir tepkiden beslenmekteydi. Özgürlükleri önemseyen liberaller siyasî iktidarın söylemine uzak kalmalı, ona şüphey-

¹ Atilla Yayla "Direkten Dönen Liberal Düşünce," *Yeni Şafak*, 13 Ağustos 2013. Yayla, bir başka yazısında "demokrasiye karşı Kemalist Gezi kalkışması"ndan da söz eder. Atilla Yayla, "Gezi'nin Siyasî Felsefesi: Totalitaryanizm," *Yeni Şafak*, 30 Temmuz 2013.

le yaklaşmalıydılar. Bu gruptakiler kendilerini evrensel liberal ilkeleri takip edenler olarak resmettiler. Diğerlerini ise pragmatizm ve reel politike fazla prim verme eğilimleri dolayısıyla eleştirdiler.

Gezi Parkı protestolarının niteliği ve bunlara gösterilmesi gereken tepkiler tartışılırken, 17 Aralık 2013 tarihinde bazı bakanlar ve çocuklarının karıştığı yolsuzluk soruşturmaları gündeme geldi. Soruşturmaların yanısıra, yasadışı dinlenen telefon kayıtları da medyaya servis edilmeye başlandı. Gezi olaylarında hükümeti her türlü gayri meşru yolu kullanarak devirmeye kararlı güçleri görenler, olayı yeni bir devirme teşebbüsü olarak gördüler. Hükümetin bu hamleyi savuşturmak için aldığı ve hukuk devleti ilkesi ile bağdaştırılması kolay olmayan çeşitli önlemlerin gerekli olduğunu, hükümette destek verilmesi gerektiğini ifade ettiler. Diğerleri ise, hükümetin kendi mensuplarının karıştığı yolsuzlukları gizlemek için, bu soruşturmaları da tıpkı Gezi olaylarında yaptığı gibi, bir darbe teşebbüsü olarak nitelendirdiğini, liberal tutumun yolsuzlukların üzerine kayıtsız şartsız gidilmesi talebini gerektirdiğini söylediler. Bu gruba göre, millî iradeyi darbe teşebbüsüne karşı savunma iddiasıyla siyasî iktidarın özgürlükleri ve hukuk güvencelerini askıya alması kabul edilemezdi.

17 Aralık yolsuzluk operasyonları bir boyutuyla, AK Parti hükümeti ile Hizmet Hareketi (HH) arasında alttan alta devam eden güç mücadelesinde yeni bir merhaleyi işaret ediyordu. AK Parti iktidara tutunmaya çalışırken kendisine destek olabilecek tüm kesimlerle iyi ilişkiler kurmak durumundaydı. Emniyet ve yargı bürokrasisine kendi sempatanlarını yerleştirmeye öncelik veren HH, kadroları olmayan AK Parti'nin işini çok kolaylaştırdı. HH, AK Parti iktidarı döneminde ortaya çıkan büyüme fırsatını çok iyi kullandı ve daha da güçlendi. Karşılıklı çıkarlar temelinde gelişen bu işbirliği, asker sorununun ikinci plâna itilmesiyle, çatırdamaya başladı. Yeni iktidar konfigürasyonunda kim ne kadar yer tutacak kavgasının gündeme gelmesi kaçınılmazdı. MİT müşteşarı hakkında tutuklama kararı çıkartılması ile başlayan ve hükümetin dersanelerin kapatılması kararı ile alevlenen bu güç gösterileri HH'ne yakın gibi görünen emniyet ve yargı güçleri tarafından desteklendiğine dair ciddi karineler olan 17 Aralık operasyonları ile doruk noktasına ulaştı.

AK Parti, bürokrasi içinde örgütlenmiş hükümeti devirmeye kararlı bir "paralel yapı" olduğu ve bu yapının ülkenin önündeki en büyük tehdidi oluşturduğu iddiasıyla bir yandan seçmen tabanını harekete geçirmeye çalışırken diğer yandan da bu yapı ile mücadele etmek için gerekli olduğuna inandığı yasaları birbiri ardına çıkarmaya başladı. Yolsuzluk iddialarının tamamen düzmece olduğu söylendi. Bu süreçte HH de tüm gücünü hükümete karşı

seferber etme yoluna gitti. Bu çatışmaya AK Parti'nin gitmesini ya da bu olaydan güç kaybederek çıkmasını arzulayanlar da katıldılar. Ülke çapında siyasî kutuplaşmayı artıran bu gelişmeler LDT çevresindeki liberaller arasındaki ayrışmayı daha da artırdı. Önceleri ikincil gibi görünen farklılıklar, ortak siyasî rakip konumunda bulunan bürokratik elitin siyasî gücünün azalmasına paralel olarak, giderek daha fazla öne çıkmaya başladılar.

LDT çevresindeki ayrışmalar hakkındaki bir yazı, yazarının ayrışmaya yol açan olaylara yaklaşımı açıkça ifade edilirse, doğru perspektife oturtulabilir. AK Parti iktidarı seçmenlerden aldığı güçle demokratik mekanizmalar içinde Türkiye'de taşları yerinden oynattı, eski rejimi sarstı. Eski elitler güçlerinin bir kısmını yitirdiler. Yeni düzenin otoriter bir rejim olma ihtimali düşük, ancak yüksek kaliteli bir demokrasiye doğru yönelindiği, yeni bir Türkiye'nin kurulduğu iddialarına da şüpheyle yaklaşmak gerekiyor. Ayrıca, eski elitlerin değişimi hazmetmeleri kolay olmuyor, olmayacak. Dolayısıyla, önlerine çıkan her fırsatı daha fazla güç kaybını önlemek için kullanmaları da şaşırtıcı değil. Bu sebeple, gerek Gezi olaylarında gerekse 17 Aralık yolsuzluk soruşturmalarında hükümetin politikalarından rahatsızlık duyup her yola başvurmaya hazır olanların yer almaları doğal. Bu güçlerin yasallık sınırlarını zorlamaya çalışmaları ya da yasadışı çıkmaları da sürpriz değil. Hızlı değişim dönemlerinde kaybedenlerin tepkilerini dile getirirken rejim kuralları içinde kalmaları değil, kuralları zorlamaları, yasallığı çok tartışılabilen farklı ittifaklar kurmaları normal olandır. Bu yorum kabul edildiğinde Gezi eylemlerine katılan ya da destek verenlerin *sadece* ya da *ağırlıklı olarak* masum demokrat eylemcilerden oluştuğu, 17 Aralık operasyonlarının *sadece* ya da *ağırlıklı olarak* "yolsuzluk" soruşturmaları olduğu tezi geçerliliğinden çok şeyler yitirir.

Kaldı ki, olup bitenlere kabaca bir bakış bile, rutin ve sıradan bir yolsuzluk soruşturmasının söz konusu olmadığını düşündürür. Daha sonra ortaya çıktığı gibi, sadece binlerce insan değil, Başbakan ve yakın çevresini de yıllarca dinleyebilen, kasetler biriktirip bunları belli siyasî amaçlar için kullanmayı deneyen emniyet ve yargı içinde etkili olan bir yapılanmanın varlığına dair çok güçlü emareler söz konusu. Öyle ki, bu güç ya da güçler koalisyonu, bütün tedbirlerin alındığının söylendiği günlerde bile Dışişleri Bakanlığı'ndaki son derece gizli kalması gereken konuşmayı dinleyebildi. Bu olağan bir durum değil. Türkiye'de yargının gelişmiş liberal demokrasilere kıyasla çok daha fazla kendisini devletin ya da devleti kontrol ettiğine inanılan güce göre ayarlama içinde olduğu hukukun, siyasî mücadelenin bir parçası olarak kullanılageldiği de, Türkiye tarihine biraz aşına olanların kolaylıkla takdir edebilecekleri bir gerçek. Dolayısıyla, yolsuzluk soruşturmalarının siyasî mücadele ile bağlantısının çok zayıf olduğu tezi ikna edici olmaktan uzak. "Türk

hukuk geleneğinde yasal alanın, siyasetin ve siyasî tarafların dışında saf ve mutlak bir varlığının olduğuna dair şaşırtıcı bir düşünce”nin hakim olduğunu biliyoruz.²

Gerek Gezi gerekse 17 Aralık sonrasında hükümeti sertçe eleştiren liberallerin siyasî iktidara şüpheyle yaklaşmak ile kategorik karşıtlık arasındaki ayrımı zaman zaman gözden kaçırılabilirdiğini söylemek de mümkün. Tıpkı kategorik yandaşlık gibi kategorik karşıtlık karmaşık meseleleri basite indirgemeyi mümkün kılıp, düşünmeyi gerektirmediği için cazip geliyor gibi görünmektedir. Maksimalist taleplerle AK Parti hükümetini rahatça çözülebilecek sorunları kendi çıkarına ters düştüğü için çözmediği gibi, çözülmesine de engel olan en büyük güç olarak göstermek, hem bu partiye sahip olduğundan daha fazla güç atfetmek, hem de Türkiye siyasetinin yapısal sınırlarının gerçekçi denilemeyecek bir okuması anlamına gelir. Demokrasilerde hükümetlerin kendi iktidarlarının sınırlı ve geçici olduğunu hiç akıldan çıkarmamaları gerekir. Bunu söylemek kolay, hayata geçirmek ve içselleştirmek zordur. Hele hele, uzunca bir süre mağdur edildiğine inanan maddî yoksunluklardan gelmiş bir kesimin, iktidar sarhoşluğuna düşmemesi, demokratik siyasetin özü olan kendi iktidarını sınırlandırmayı öğrenmesi hiç kolay olmayacaktır.

Öte yandan, gerek Gezi olaylarını gerekse 17 Aralık sonrası gelişmelerini hükümetin ve bazı liberallerin yaptığı gibi toptancı bir şekilde *darbe teşebbüsü* olarak nitelendirmek de sorunlu. Türk Ceza Kanunu’nun “Hükümete karşı Suç” başlığını taşıyan 312. maddesi, “Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs” fiilini cezalandırmaktadır. Kanun gerekçesinde de belirtildiği gibi, darbe teşebbüsünden bahsedebilmek için olaylarda kullanılan cebir ve tehdidin hükümeti devirme sonucunu elde etmeye “elverişli” olup olmadığının tespiti gerekir. Örneğin Gezi olaylarında şiddet kullanan bazı göstericilerin Başbakanlığa doğru yürüyüşe geçtikleri biliniyor, bu cezalandırılması gereken bir suç fakat buna darbe teşebbüsü demek ne kadar doğru? Darbe teşebbüsü olması için iktidarı değiştirme potansiyeline sahip bir silahlı gücün açık veya örtülü bir biçimde devrede olduğuna ilişkin kuvvetli emareler gereklidir. Sokak protestolarının askerî gücü davet etmek için kullanıldığının veya silahlı güç ya da güçlerle Gezi protestocuları arasında kuvvetli bağlantıların olduğunun gösterilmesi lâzım. En azından şimdilik bu konuda yeterli kanıtın ortaya çıkarılabildiği söylenemez. Bu türlü protestolara ya da siyasî motivasyonları çok açık olan yolsuzluk soruşturma-

2 Orhangazi Ertekin buna “kanun merkezli zihniyet” der. “Türkiye’de Hukuk- Siyaset İlişkileri,” *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce*, cilt 9 *Dönemler ve Zihniyetler*, der, Ömer Laçiner, İstanbul, İletişim, 2009, s. 309.

larına darbe teşebbüsü dersenez, siyasî iktidarın kendisine yönelik her türlü eleştiri ya da yolsuzluk ithamını darbe teşebbüsü gibi vahim bir suç olarak gösterme eğilimine destek vermiş olursunuz.

Demokrasi, demokrasiyi yıkmak istediğinden şüphelendiğimiz güçlere de söz hakkı veren bir rejimdir, velev ki şiddete başvurulmasın. Şiddete başvurulduğunda ise hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde kalarak bunu cezalandırmak demokratik siyasî iktidarın görevidir. Protesto hareketlerinde yasadışı çıkan unsurlar var diyerek harekete katılanların tamamını şeytanlaştırmak ya da suçluymuş gibi göstermek kabul edilemez. Hükümet, kendisine yönelik eylemlerde yasadışı çıkmaya meyledenlere karşı hukuk devleti kuralları içinde kalarak otoritesini göstermelidir. Liberaller bu noktada seçimle gelmiş hükümetin yanında yer almalıdırlar. Fakat bu desteği verirken, hükümetin tehdit ve tehlikeleri abartarak kendi iktidarını bir liberalin kabul etmekte zorlanacağı şekilde tahkim etmeye ve sürekli bir olağanüstü hal rejimi kurmaya yönelmesi riskine de dikkat çekmek gerekir.³

Devletler kendi varlıkları tehdit edildiğinde hukukî normları zorlamaya hatta ihlal etmeye yönelirler. Bu bir vakıadır. Zaruret kanun tanımaz. 17-25 Aralık operasyonları ve sonrasında AK Parti hükümeti de buna benzer eylemlere imza atmış görünüyor. Bu tarz eylemleri meşrulaştırma çabaları da söz konusu. Örneğin Etyen Mahçupyan hukukun ona atfedilen siyaset dışı veya üstü bir role sahip olmadığı tespitinden yola çıkarak, kritik dönüşüm dönemlerinde meşru seçimlerle gelen siyasî iktidarın siyaseten doğru olarak addettiği kararları hayata geçirmek için, kabul edilemez bir biçimde siyasallaştığından pek az kimsenin kuşku duyduğu eski rejiminin hukukuna sırt çevirmesinin normal karşılanabileceğini belirtmiştir.⁴

Yazarın pozisyonu, hele hele yazarın kendisini demokrat olarak tanımladığını gözönüne alırsak, savunulabilir bir pozisyonudur. Hakikaten de liberaller hukuka siyaset üstü bir rol atfetmeye, hukukun arkaplanındaki siyasî iradeyi ve bu iradeyi mümkün kılan güç konfigürasyonlarını gözden kaçırmaya meyyaller. Fakat öte yandan bir "liberal"ın bu pozisyonu savunması, en hafif tabirle, kolay değil. Zira demokratik meşruiyet, yargının siyasallaşması ya da olağanüstü zamanlar gerekçeleriyle, evrensel hukuk ilkelerinin bir kenara itilmesine bir kez cevaz verdiğinizde nerede duracağınızı kestirmek zordur. Bu iddia, yargıdan kaçmanın ya da hukuku askıya almanın gerekçesi olarak da kullanılabilir. Maalesef bunun örneklerini de görmeye başladık. Örneğin

3 Mustafa Erdoğan, iktidara "hukuksuzluk yapma" demenin "sana darbe yapılması gerekir demek" anlamına gelmediğinin altını çizer. Mustafa Erdoğan, "Erdoğan % 58'e ihanet etti." *Zaman*, 5 Ağustos 2014.

4 Etyen Mahçupyan, "İkilemler 6- İhtilal ve Hukuk" *Akşam*, 1 Kasım 2014.

Gezi protestocularından Ali İhsan Korkmaz'ı döverek öldürmek iddiasıyla yargılanan polis memurunun savunması ilginçtir. Sanık, dönemin Başbakanının olayları bir darbe girişimi olarak nitelendirdiğini belirterek, kendisinin de “bu darbe girişimini bastırmak için çalıştığını” söylemiş, bu iddiayı “hafifletici sebep” olarak gösterme yoluna gitmiştir.⁵ Aynı minvalde, AK Parti hükümetinin bir bakanı demokratik bir hukuk devletinde bireylerin ya da siyasî iktidarın mahkeme beğenmeme lüksü olabilirmiş gibi Anayasa Mahkemesi'nin AK Partiye yönelik olumsuz tutumundan bahsederek “ben bana kast edene tekrar kendimi teslim etmem” demiş ve 17-25 Aralık yolsuzluk soruşturmalarında adı geçen Bakanların Yüce Divan'a gönderilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶ Özetlersek, hükümetin siyasî güç dengelerini gerekçe göstererek takip ettiği politikaları meşrulaştırmak için gerekçeler aramak liberallerin işi olmamalıdır. Olayın vehametini işaret etmek, siyasî ya da pragmatik gerekçelerle bu yapılmıyorsa da, hiç değilse meşrulaştırma çabalarına entelektüel destek sağlamamak, daha tercih edilebilir bir yol görünümündedir.

Modernist ve Muhafazakâr Eğilimlerin Çatışması Mı?

Ayrışmanın zahiri sebeplerinden bir adım daha ileriye gidildiğinde görülen manzara nedir? Türkiye'de liberal fikirlere yakın isimlerin yakın zamanlara kadar toplumumuzun temel ayrışma eksenini olan çevreye ait gelenekçi muhafazakârlar ile merkezi işgal eden Kemalistlere yönelik tutumun ne olması gerektiği üzerinden farklılaştıkları bilinir. Liberal değer ve fikirleri dile getirenlerin bir kısmı İkinci Grup, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Fırka, DP, AP, ANAP gibi sağ muhafazakâr eğilimli partilere yakın durmuşlardır. Diğer taraftan, bazı liberaller Kemalizmin tepeden inmeciliğini ve devletçiliğini eleştirirken bu ideolojinin aydınlanma ruhunu da temsil ettiğini, bireyin önündeki en büyük engellerden biri olan dogmatik dinsel düşünce ve ortaçağ kurumlarına savaş açtığını, yeni bir onur anlayışını yerleştirmeye çalıştığını iddia ederek iki eğilim arasında seçim yapılması gerekli olduğunda Kemalizmin özellikle seküler milliyetçi ve batıcı versiyonlarına daha yakın bir pozisyon almaya meyletmişlerdir. Özellikle *Forum Dergisi* çevresi, Cumhuriyet rejiminin esas ideali olan Batılılaşmanın aynı zamanda liberal demokratik bir sistemi gerekli kıldığını, Atatürk'ün izinden gitmenin de bundan farklı bir anlamı olmadığı tezini işleyerek otoriter bürokratik Kemalizm yorumuna alternatif, liberalizme daha az uzak

⁵ *Sabah*, 26 Kasım 2014.

⁶ *Habertürk*, 4 Ocak 2015.

bir yorum geliştirmeye çalışmıştır.⁷ 1950'li yıllarda *Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti*'nde Ali Fuat Başgil ile Ahmet Emin Yalman arasındaki farklılaşmalar –ki Cemiyetin varlığını sürdürmemesinde en etkili amillerden biridir– Türkiye liberalizmindeki bu iki damarın gergin ilişkisine bir diğer örnektir.⁸

İlk ortaya çıkışından itibaren LDT çevresinde modernist Batıcı liberal gelenek ile mesafeyi koruma hassasiyeti çok güçlüydü.⁹ Demokrasi ve ekonomik gelişme için “liberal fikirlerle geniş kitleleri etkileme yeteneğine sahip muhafazakâr siyasî liderleri buluşturma”nın önemli olduğu fikri benimsendi.¹⁰ Bu, muhafazakârlara yönelik eleştiriler ifade edilirken ılımlı bir tutum ve tavrın hâkim olması demektir. Ayrıca, AK Parti'nin beklenmedik bir biçimde esaslı siyasî dönüşümlere imza atması da bu partiye kredi açılmasını kolaylaştırdı. Kemalist ideolojinin çeşitli versiyonlarına meyleden liberal eğilimliler bu çevrede hiç bir zaman etkili olmadılar. Şimdi de, ÖAD'nin kuruluşunu modernist eğilimli liberallerin kopuşu olarak görmek abartılı olur. LDT'nin muhafazakârlardan fazla etkilenecek liberal rengini kaybettiğini ifade etmek, modernist liberalizmi savunmak anlamına gelmiyor. Ayrıca, hükümete daha eleştirel yaklaşılması gerektiğini düşünenlerin modernist liberalizm ya da Kemalizmle bağları yok denecek kadar az. Bu ideolojiyi geçmişte eleştirmiş, şimdi de eleştirmeye devam eden isimler.

Öte yandan, Türkiye'de Kemalizm ve modernist liberalizme kısmen mesafeli durmakla birlikte, aynı zamanda muhafazakâr ideoloji ve yaşam tarzına sıcak bakmayan, muhafazakârların Türkiye'yi olumlu yönde dönüştürme potansiyelinin bittiğini düşünen kesimlerin sayısının arttığı da söylenebilir. Kimilerince yeni orta sınıflar olarak da adlandırılan bu kesimlerin hem Kemalistlere hem de muhafazakârlara “bana dokunma” deme potansiyellerinin yüksek olduğu düşünülebilir. Daha dünyaya açık ve şehirli, “Mustafa Kemal” yerine “Mustafa Keser'in askerleriyiz” diyen az da olsa “yuppie” çağrışımları uyandıran, şehirli laik orta sınıfların çocuklarından oluşan genç bir kesimden bahsetmek çok mu abartılı olur? Muhafazakârların özgürlükler konusundaki çifte standartlarının altını kalın çizgilerle çizen, din ve vicdan hürriyetinin dini inanca sahip olmama anlamına da geldiğini hatırlatan, kadını aile ve ev

7 Hamit Emrah Beriş, “Kemalist-Liberal Sentez Çabası: Forum Dergisi,” *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, cilt 7, *Liberalizm*, der, Murat Yılmaz, İstanbul, İletişim, 2005, ss 530-540.

8 Bkz, Hüseyin Sadoğlu, “Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti,” *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, cilt 7, *Liberalizm*, der, Murat Yılmaz, İstanbul, İletişim, 2005, ss, 307-315.

9 Bkz, Atilla Yayla, *Özgürlüğün Peşinde*, Söyleşi, Oğuz Turan Yayla, Ankara, Liberte, 2013, ss, 118-120 ve Tanel Demirel, “Liberal Düşünce Topluluğu ve Türkiye'de Liberal Düşünce: Kazanımlar, Fırsatlar ve Riskler,” *Liberal Düşünce*, 17, 68, (2012), ss, 87 vd.

10 Atilla Yayla, “Dindar Muhafazakârlar ve AK Parti: Liberallerin Ayrışmasının Temelleri (3),” *Yeni Şafak*, 27 Ağustos 2013.

üçgeni ile sınırlayan muhafazakâr damardan hazzetmeyen, cinsel kimlikler üzerindeki baskılara da vurgu yapan, Hayek'ten ziyade inşaaacı Ayn Rand'a meraklı, anarşist ya da anarko kapitalist renkler taşıyan bir eğilimden söz edilebilir.

ÖAD'nin bu kesimlere hitap etmek için kurulduğunu söylemek gerçekçi olmadığı gibi, sivil toplum kuruluşları ile sosyolojik değişim arasında mekanik bir ilişki olduğu varsayımının kabul edilmesi anlamına da gelir. Öte yandan ÖAD'nin bu kesimlere ulaşması halinde uzun soluklu ve kalıcı olma ihtimalinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda da belirtildi, LDT 28 Şubat döneminden itibaren muhafazakârlarla çok yakın ilişkiler kurmuş, muhafazakârlarla fazla yakınlaştığı algısının yaygın olduğu bir oluşum. Bu çevrede köy, kasaba ve taşra kökenli dini geleneksel değerler içinde yetişmiş ülkenin seçkin okullarından mezun olmayan ve genellikle daha sonra liberalleşmiş akademisyenler çoğunluktadır. Ayrıca LDT çevresi, genel olarak muhafazakârların Türkiye'yi olumlu yönde değiştirme potansiyelinin varlığına inanıyor. Bütün bunlar LDT'nin yukarıda bahsedilen daha seküler kesimlere hitap edebilmesini, imkânsız kılmıyorsa da, zorlaştırıyor. Dolayısıyla, eski ayrışmadan bazı izler taşıyan ve fakat tam olarak o çerçeveye de oturtulamayan bir dinamik ile karşı karşıya olduğumuz söylenebilir. Hızla değişen Türkiye toplumunda bu da normal.

Siyasî Aktörlerle Mesafeyi Koruma Sorunu

Ayrışma bize Türkiyeli liberaller hakkında neler söylüyor? Türkiye'li liberalerin siyasetin özünde bir iktidar mücadelesi olduğu, bu mücadelenin taraflarının kendi okumalarını ve kendi konumlarını tek doğru imiş gibi yansıtmaya eğilimi içine girecekleri dolayısıyla da liberal tutumun herşeyden evvel siyasî mücadelenin tarafı olan aktörlere karşı hep mesafeli bir tutum almakta geçtiği gerçeğini yeterince takdir edebildiklerini söylemek kolay değil. Bir çok liberal AK Parti hükümeti ya da bu partiye muhalif olan HH gibi siyasî aktörlerin iddialarını pek az sorgulayarak dile getirme ve böylece çoğu zaman farkında bile olmadan kendi konumlarını onlara göre ayarlama eğiliminden kendilerini yeterince uzaklaştırmamış gibi görünüyorlar.

Muhalif ya da değil, "siyasî aktörlerle mesafeyi koruma" sorununun Türkiye liberalleri için hayatî olduğu söylenebilir. Güçlü bir toplumsal tabana sahip olmayan liberaller, doğal olarak kendilerinden çok daha güçlü olan ve fakat liberal değerlere yakınlık dereceleri farklı çeşitli siyasî güçlerle yaklaşmak, onların sunduğu kanalları kullanmak durumunda kalıyorlar. Süreç içinde de güçlü olanın etkisine maruz kalıp kendi renklerini yitirme, özel-

likle de yakınlaştığı çevreyi çeşitli saiklerle eleştirememe riski büyüyor. Bir siyasî aktörle yaklaşma demek, dikkat etmezseniz, hiç farkında olmadan o siyasî aktörün gözlükleriyle olayları değerlendirme riski de demek. Gerek Gezi gerekse 17-25 Aralık operasyonlarında AK Parti hükümetinin söylemini sorgulamadan tekrarlıyor gibi görünenlerin bu tutum ve davranışlarının arkaplanında, bürokratik vesayet rejimine karşı AK Parti'nin yanında dururlurken, bu partiyle mesafeli bir ilişki kurmak için gerekli olan uzaklığın da yitirilmiş olmasının bulunduğunu söylemek çok mu abartılı olur? Böylece, kendisinden daha büyük siyasî güç ve aktörlerin kuyruğuna takılmış onların etkisi altında kalan liberaller algısının yaratılmasına zemin hazırlanıyor.¹¹ Eleştirel yönlerini yeterince ortaya koymayan liberaller, partizanlar ile aynı kefeye konulabiliyorlar, böylece söylenenlerin kıymeti de azalıyor. Aynı şekilde hükümete kategorik karşıt olarak algılanmaya başlanan liberaller için de benzer şeyler söylenebilir. Muhalif siyasî aktörlerin söylemlerinin ne ölçüde eleştiri süzgecinden geçirilebildiği çok tartışılır.

Tarafsızlık gibi mümkün olmayan bir şeyden bahsetmiyorum. Fakat fikir adamı olmak, taraflardan birine olması gerektiği gibi yakın olsak bile, mücadelenin tarafı olan aktörlerle belli bir mesafeyi, soğukkanlılığı, tarafların söylemleri ile arasına mesafe koyma lüzumunu hissetmeyi gerekli kılar. Siyasî aktörlerin dile getirdiği iddialar, tezler, ulaşılabilecek bütün verilerin de yardımıyla sorgulanmalı, iddiayı dile getiren siyasî aktörlerin açık ve kapalı saiklerinin neler olabileceği, bu saiklerin gerçeklik algılarını nasıl değiştirmiş olabileceği çok dikkatle incelenmelidir. Siyasî aktörlerin açık ve göstermek istedikleri amaçları yanında, bir de açık edilmesi arzulanmayan amaçları vardır. İkisi arasındaki mesafe demokratik siyasette en aza indirilmiş olmasına rağmen ortadan kaldırılmış değildir. Siyasetin doğasında bu ayırım vardır. Bu nedenledir ki, açıkça ifade edilmeyen gündemin de anlaşılabilmesi için şüpheli tutum şarttır. Yoksa, saf partizan olma ya da mücadele eden aktörlerden birinin çoğu zaman farkında bile olunmadan sözcüsü gibi algılanma riski ortaya çıkarabilir.

“Kullanışlı aptallar” iyiniyetle hareket ederken hiç farkında olmadan, kendilerini başkalarının davalarına hizmet eder konumda bulan kimseler için söylenmiştir. Bir insanı “kullanışlı aptal” yapan faktörlerin başında siyasî aktörlere yönelik şüpheli bir bakışının olmaması, siyasetin her şeyden önce iktidar mücadelesi olduğunun gözden kaçırılması gelir. Hemen belirtelim, liberal ya da demokrat olmadığından emin olduğunuz ya da şüphe duyduğunuz

¹¹ “Biz aslında öyle değiliz” demek sorunu çözmiyor zira algılar gerçekliğin bir parçası. Algıların yaratılması sürecinde hakkında belli bir algı yaratılmaya çalışılan kurum ya da kişinin yapabilecekleri sınırlı olmakla birlikte, bu tuzağa düşmemek için yapılabilecekler var.

aktörlere yapılmış olan haksızlıkları dile getirmek “kullanışlı aptal” olmak anlamına gelmez. Bir kişi ya da gruba yönelik hak ihlallerini dile getirmek, bunlara karşı çıkmak için o kişi ya da grubun liberal ya da hatadan münezzehe olmasını aramak liberal bir tutum değildir. Fakat o aktörün siyaset okuması ile kendinizin siyaset okuması arasında farklılıklar olduğunun altını sürekli bir biçimde çizmelsiniz. Bu ise o aktöre de belirgin eleştiriler yöneltmenizi gerekli kılar.

Örneğin mesafeli tutum alamamak, meseleyi siyah beyaz görmek, daha bir kaç yıl önce “sessiz devrim” yaptığı iddiasıyla övülen AK Parti’nin konjonktür değiştiğinde birden demokrasi önündeki en büyük engel gibi resmedilmesine yol açabilmiştir. İlk değerlendirme abartılı olduğu gibi, sonraki değerlendirme de abartılı. Aynı şekilde HH’ne mensup olduğu hakkında çok güçlü karineler bulunan emniyet ve yargı mensuplarının hukuk devlet ilkeleriyle bağdaştırılması kolay olmayan eylemlerinin askerî vesayetle mücadeleyi riske atabileceği gerekçesiyle yüksek sesle dile getirilmemesini tercih edenlerin, bu hareketi siyasetçilerin bu konuda konuşmaya başlamalarından sonra demokrasimize yönelik en büyük tehditlerden biri olarak göstermeleri, yine mesafeli bir tutum alamama ile ilgilidir. Fikir adamı ile siyasî aktörlerin sözcülüğüne soyunan partizanı birbirinden ayıran aslî fark budur. Fikir adamı bir siyasî aktörün, o aktör var olanların içinde en liberali olsa bile, sözcüsü gibi algılanma riski konusunda hassasiyet göstermelidir.

Atilla Yayla, darbeye teşebbüs ettikleri iddiasıyla yargılanan askerlerin yargılama süreçlerinde ortaya çıkan hukuksuzluklar konusunda “askerî vesayetten bunalan bir çok demokrat, yapılan hataların ya farkına varmadı ya da onları önemsemedi. ... itiraf etmek gerekir ki, bu hatalara bir ölçüde ben de düştüm” diyerek samimi bir özeleştiri yapmıştı.¹² Yayla’nın sözünü ettiği tutumun arkaplânında doğuracağı siyasî sonuçlara bakmaksızın evrensel ilkeleri savunma ve siyasî aktörlere yönelik mesafeli bir tutum alma konularındaki hassasiyet eksikliğinin olduğu açık. AK Parti’nin “darbe girişimi” söylemini sorgulamayıp onu yeniden üreterek aynı hataya bir kez daha düştükleri söylenebilecek olan liberallerin, bir kaç yıl sonra, “olağanüstü zamanlar gerekçesiyle hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan olağanüstü önlemlere destek verdik ya da yolsuzlukları daha büyük meseleler var diyerek ikinci plana ittik yanılmıyız” deme ihtimallerinin olmadığı söylenebilir mi?

¹² Atilla Yayla, “Darbe Davaları ve Demokrasimizin geleceği,” *Yeni Şafak*, 21 Haziran 2014.

Sosyal Bilimler ve Liberaller

Ayrışmaların bize gösterdiği bir diğer nokta, Türkiyeli liberallerin siyasî düzlemde olup bitenleri anlamaya çalışırken, sosyal bilimlerin birikiminden faydalanma ihtiyacını derinden hissetmemeleri olduğudur. Farklı tutumların temelinde siyasî alanda olup bitenin ne olduğuna dair konulan teşhisler yatıyor. Teşhis gerçekliği bütün boyutları ve karmaşıklığı ile yansıtamıyorsa, sorun başlıyor. Şurası bir gerçek ki, liberal teori bize belli bir durumu “anlama” değil, halihazırda “anlaşıldığı” varsayılan bir durumu “değerlendirme” kriterleri sunar. Sadece liberal teoriyi bilen ancak sosyal bilimlerin birikiminden yeterince faydalanmayan biri, herşeyden evvel gerçekliğe doğru teşhis koymakta zorlanabilecek, hatalı teşhisler ise hatalı değerlendirmelere yol açabilecektir. Belli bir andaki ilişkiler ağının, toplumsal siyasî durumu gerçekçi bir biçimde okuyabilmek *sadece* siyaset felsefesi ya da siyaset teorisi bilgisi ile yola çıkıldığında mümkün değildir. Anlaşılmalıya çalışılan ülkenin tarihi, siyaseti, zihniyet kalıpları, siyasî ve kültürel çatışma eksenleri konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmak gerektiği gibi, karşılaştırmalı politika ve sosyolojinin verilerine de aşına olmak gerekir.

Örneklerle açıklayalım. Demokrasilerin nasıl ortaya çıkıp geliştikleri hakkında kütüphaneler dolduracak bir literatür var.¹³ Bu literatürden haberdar olan biri, bir ülkede demokrasinin gelişiminde siyasî iktidarlara baskı yapacak güç odaklarının merkezi rolü olduğunu takdir eder. Özgürlüklerin iktidarlar tarafından gönül rızasıyla tanınmaları çok istisnai bir durumdur. Çoğu zaman, diğerlerinin özgürlüklerini tanımanın kendi uzun dönemli çıkarlarına daha uygun olacağını düşünen güç sahipleri pazarlık ve müzakereler ile bu özgürlükleri tanıma yolunu seçerler. Dolayısıyla demokrat olup olmadıkları çok şüpheli olsa bile, siyasî iktidara karşı denge ve güç odağı oluşturabilecek, ondan kısmen bağımsız güçlerin varlıklarının altı çizilir. Bu gerçeğin farkında olan biri demokrat olduklarından şüphe ettiği grupların protesto eylemlerini *bütüncü bir biçimde* iktidarın diliyle konuşup mahkum etmemeye özen gösterebilecek, Gezi olaylarında siyasî iktidarın paternalizmine, farklı hayat tarzlarını küçümseyen, yukarıdan bakan diline tepki gösteren, meydan okuyan güçleri takdir edebilecek, bunlarla oradan darbe kotarmaya çalışanları ayırt etmeye çalışacaktır.¹⁴

¹³ En iyi çalışmalardan birisi için bkz, Charles Tilly, *Democracy*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.

¹⁴ Gezi olaylarının anti-kapitalist ya da proleter bir hareket olmaktan çok, bütün toplumsal sınıflardan insanların katıldığı daha ziyadesiyle AK Partinin otoriter ve muhafazakâr yönelimleri ile, kent ve çevre politikalarına tepkiyi ifade eden bir hareket olduğu görüşü için bkz, Erdem Yörük, Murat Yüksel, “Class and Politics in Turkey’s Gezi Protests,” *New Left Review*, 89, (2014), ss, 103-123.

Demokratikleşme literatürü bize, liberal demokratik rejimin hiç bir zaman garantilenmiş olmadığını da söyler. Bugünün gayet özgürlükçü görünen iktidar şartlar değiştiğinde kendilerine yönelik tehditleri abartarak tam ters bir tutum ve davranış içine girebilir.¹⁵ Bu noktayı takdir eden bir liberal, seçilmiş hükümete destek verirken çok daha ölçülü bir duruşa sahip olacak, gücün tek bir elde toplanması ihtimaline dikkat çekecek, seçimle gelenlerin de otoriter yönelimlerinin kuvvetli olabileceğini akıldan çıkarmayacaktır.

Benzer biçimde, sosyoloji biliminin verileri dinî olsun ya da olmasın katı hiyerarşinin hüküm sürdüğü, lider ya da dar kadronun son sözü söylediği küçük grup ya da yapılanmaların hele hele bu yapılanmalar devlet içinde örgütlenmeyi hedefliyorsa siyasî otorite ile çatışma ihtimalinin yüksek olduğunu söyler. Zira hiçbir siyasî iktidar böyle bir yapılanmaya uzun süre tahammül etmeyecektir. “Gizlilik” içinde çalışan yapılanmalarda başlarda kendini korumak için meşrulaştırılan kendini ve motiflerini gizleme taktikleri, görüldüğünden farklı olma, olduğundan farklı görünmenin davanın gerçekleşmesi için bir süre için yapılması gereken davranışlar olduğu fikri, zamanla alışkanlığa ve normale dönüşür. Bu tarz davranışlar ortam rahatladıktan, tehlike kalktıktan sonra da ortadan kalkmazlar. Keza, “davaya hizmet” etmek için kurulan hiyerarşik yapının zamanla davadan ziyade kendi kendisini büyüterek devam ettirmeye odaklanması, yapının çıkarları ile ilk anda ifade edilen ve çoğunluğun desteklediği idealler arasındaki mesafenin açılması da neredeyse evrensel diyebileceğimiz bir olgu. Bu türlü gruplar nerede hata yapıldığını sorgulamayı zorlaştıran dinsel meşrulaştırma tarzlarına öncelik verip, önderlerine mesihanik özellikler atfediyorsa, söz edilen olumsuz özellikler daha da katmerli hale gelebilecektir. HH hakkında bilgilerimiz sınırlı fakat bu oluşumu siyasetten uzak, “tamamen” sivil, gönüllü dini bir örgütlenme olarak görmek, küçük gruplar sosyolojisinden haberdar olan biri için hiç kolay olmasa gerek.¹⁶

Üslûp Meselesi

Bir açıdan bakıldığında iki pozisyon arasında ifade edilen farklılıkların çok kapsamlı ya da geniş olmadığı da söylenebilir. Üzerinde anlaşılan noktalar, ayrışılan noktalardan halen daha fazla gibi görünüyor. Hükümete *daha yakın* bir pozisyonda bulunanların hükümeti hiç eleştirmedikleri ya da hükümete

¹⁵ Yakın tarihimizde de örnekler çoktur. 1950’li yıllarda Demokrat Parti iktidarını canla başla destekleyen Ali Fuat Başgil ve Ahmet Emin Yalman gibi isimler 1960’lara yaklaşırken DP hükümetlerinin otoriter eğilimlerinden şikâyet etmeye başlayacaklar, hatta Yalman hapse bile girecektir.

¹⁶ Bu konuda bir değerlendirme için, bkz, Burhanettin Duran “Cemaat daha da radikalleşebilir” <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/cemaat-daha-da-radikal-da-radikallesebilir> (erişim tarihi, 11 Ocak 2015).

daha mesafeli bir konumda bulunanların Gezi ya da 17 Aralık operasyonlarındaki şiddet ya da hukuksuzluklara hiç dikkat etmediklerini söylemek çoğu isim için haksızlık olur. Ayrılıklar bu eleştirilerin dile getirilip getirilmemesinde değil, bu eleştirilerin hangi *doz* ya da *düzeyde* olması gerektiği meselesinde çıkıyor gibi görünüyor. Dolayısıyla hükümetin kuyruğuna takılmış liberaller nitelemesi abartılı olduğu gibi, hükümete yeminli muhalif liberaller nitelemeleri de gerçekliği tam olarak yansıtmıyor. Eleştirinin *doğru dozu*, konusunda da kabul edilebilecek ortak bir standarttan söz edebilmek kolay değil. Toplumsal gerçeklik dediğimiz şey çok boyutlu ve çok katmanlı. Tamamını ya da tamamına yakınına görebilmek imkânsız. Boyutlardan bazılarını öne çıkarırken, diğerlerini görememek ya da ikinci plâna itmek işin doğasında var. Elimizde bu değerlendirmeyi yapmayı mümkün kılacak tamamen nesnel ölçütler de yok ve olmayacak. Söylemeye gerek yok ki yukarıdaki yorumun da tek ya da hakikî liberal tutumu temsil ettiği iddiasında bulunmuyoruz. Böyle bir iddia zaten liberal olma hali ile terstir. Dediğimiz şey şu, bu bizim *tercih* ettiğimiz, diğerlerine göre daha makûl, doğru, ilkelere uygun bulduğumuz, ancak doğruluğunu hiç bir biçimde ispatlayamayacağımız bir yorum.

Ayrışmanın olduğundan daha büyük görünmesinin önemli sebeplerinin başında fikirlerin ifade edilışinde kullanılan üslûp geliyor. Fikirlerin içeriği kadar nasıl ifade edildikleri de önemlidir. Kendi fikirlerinin haklılığından çok emin görünen, hırçın, diğerlerini itham edici bir ifade tarzının, kutuplaşma ortamında tepki çekmemesi zor. Daha nüanslı bir üslup kullanımına özen gösterildiğini söylemek zor gibi görünüyor. Üslup meselesinde özensizlik, hırçınlık ve sertlik sadece liberallerin değil Türkiye düşünce dünyasının bir sorunudur. Liberallerin bu noktada, örneğin sosyalist, ya da milliyetçilere göre, olumlu anlamda farklılıklarını hissettirdikleri söylenebilirse de, arzu edilen noktadan uzak olduğumuz da açık gibi görünüyor. Bu meyanda, kültürün belirleyiciliği tezini destekleyen maksimalist sert üslûp kullanma eğiliminin ideolojiler üstü, onları aşan bir yönünün olduğunu söylemek herhalde abartılı olmaz.

Örneğin “iktidarın dilini zaten benimsemiş liberaller,” “hükümet apolojisti liberaller,” “ibreyi iktidardan yana kıran liberaller” gibi ifadeler, belirsiz gibi bırakılıp aslında belli şahıs ya da kurumlara yöneltmiş itham içeren ve öyle oldukları için de tartışmayı açan değil kapatan ifadeler.¹⁷ Yazarın ifade etmeye çalıştığı son derece haklı uyarılar bu arada dikkate alınmayabiliyor. Zira suçlayıcı ifadeler öne çıkarak bütün mesajı gölgeliyor. Keza, “Direkten

17 Mustafa Erdoğan, “Liberal Tutarlılık Meselesi,” *Zaman*, 22 Ağustos 2014.

Dönen Liberal Düşünce”¹⁸ gibi bir başlık tek ya da hakikî liberal pozisyonun ifade edilen olduğu imasını bünyesinde barındırdığı için, yazının son derece yerinde tespit ve uyarıları ikinci plana düşebiliyor. Ya da hukukçuların önemli bir bölümü “ahlâkî ve entelektüel bakımdan iflas ederken” ayakta kalmayı başaran hukukçular olarak Vahap Çoşkun, Levent Korkut, Osman Can gibi isimleri işaret etmek bu dönemde hükümet eleştirileriyle öne çıkan hukukçularda haklı bir tepkiye yol açabiliyor.¹⁹

Daha dikkatli bir üslûbun kullanılmasını zorlaştıran faktörlerden biri Türkiye’de bağımsız denilebilecek medya organlarının sayısının çok azalması ya da gazete ve televizyonların hükümet karşıtı ya da hükümet yandaşı olarak kutuplaşmış olmalarıdır. Konuştuğunuz TV kanalları ya da yazdığınız gazeteler, ifade biçimlerinizi, izleyenler açısından rahatsız edici olacağını düşündüğünüz mesajları nasıl vereceğinizi değişik derecelerde de olsa etkiliyor. Bir kişinin profesyonel bir programcı ya da sürekli katılımcı olarak konuştuğu TV kanalı ya da köşeyazarı olarak yazdığı gazetenin dinleyici ya da okuyucu kitlesinin hassasiyetlerini dikkate almaması gibi bir durum söz konusu değil. Bu gerçekliği bilmek, kendi kendini sansürlemeyi de beraberinde getiriyor. Böylece, fikir ayrılıkları gerçekte olduğundan çok daha derin ve aşılabilir gibi yansıyor. Bir kere böyle yansıyıp iletişim de kopuk olunca, herkes bir diğerini olduğundan daha uça imiş gibi algılamaya başlıyor.

Kutuplaşmanın bir diğer yan etkisi, sizi dinleyenlerin duymak istediklerini dile getirdiğinizde daha fazla beğenilmeniz, duyulmak istemeyenleri dile getirdiğinizde ise tepki çekmeniz. Sosyal medyada fikirlerini ifade edenler genellikle aradaki gri renkleri görenler değil. Yazdığınız ya da konuştuğunuz övenler ya da şiddetle kınayıp küfredenler. Doğal olarak bir süre sonra küfredenleri dikkate almayı sadece övenlere yöneliyorsunuz. Övgü peşinde koşmak gayet insanî bir durum, eleştiri istemek anormal olan. Böylece bir süre sonra kolay olan yola girilip, tepki çekeceği düşünülen mesajları hiç vermeme ve dünyayı sadece hitap etmeye çalıştıklarınızdan ibaretmiş gibi görme eğilimleri gelişebiliyor. Göreli bağımsız internet siteleri, bloglar ya da facebook gibi kanallarda yazmak bir yol. Ancak bu ve benzeri iletişim kanallarında ulaşabileceğiniz kitle çok sınırlı.

Biraz daha toleranslı bir okuma, kınama ve yargulamadan önce anlamaya çalışmak, farklılıklara biraz daha saygı, kendinden daha az emin olma, yanlış olduğunu kabul etmenin egoları değersiz kılan bir şey olmadığını kabul etmek, kendi haklılığını başkalarının yanlışlığı üzerinden ispatlamaya çalışmamak

18 Atilla Yayla “Direkten Dönen Liberal Düşünce,” *Yeni Şafak*, 13 Ağustos 2013.

19 Atilla Yayla, “HSYK Seçimleri ve Yargıda Reform,” *Yeni Şafak*, 16 Ekim 2014.

gibi özelliklerin, liberaller arasında daha yaygın olması beklenirdi. Zira kendi fikirlerinin nihai doğru değil de hatalı olabileceği fikri liberal olmanın tanımlayıcı özelliklerinden biri. Ancak son süreç bu noktada alınması gereken mesafenin düşünüldüğünden büyük olduğunu ortaya koyuyor.²⁰ Fazla coşkulu, heyecanlı ve güncelin fazlaca içindeyiz. Herkes kendisinden farklı gördüğünü olabilecek en kötü şekilde okuyor, anlıyor. “Öfke baldan tatlıdır” atasözünün bulunduğu bir kültürden geliyoruz. Diğerlerine öfkelenerek ne kadar haklı olduğunu kendi kendine teyid ettiğini düşünmek liberallerimiz arasında da yaygın. Dikkatsiz kullanılmış, talihsiz ya da kastı aşan cümleler, yılların emeğinin bir çırpıda unutulmasına yol açabiliyor. Anlık dolayısıyla yeterince düşünmeden tepki vermeyi mümkün kılan sosyal medyanın varlığı da bu eğilimleri daha kesif hale getiriyor. Ek olarak, duygusallık, kişisel kırgınlık ve kızgınlıklar insanların pozisyonlarını etkiliyor. Liberallerin bir kesimini AK Parti'nin dümen suyuna girmekle suçlayanlar, bu kesimdekilerin hükümete yönelik uyarı ve eleştirilerini ihmal ediyor, bunlar hiç yazılmamış gibi davranmaya devam ediyorlar. Aynı minvalde, otoriterleşme yoluna giren bir hükümetin Kürt meselesinde de adım atmasının çok zor olacağı fikrini dile getiren bir kişiyi, PKK'yı çözüm sürecini sona erdirmeye çağırarak itham edebilenler var. Sırf, rahatlıkla savunulabilecek bu düşünce dile getirildi diye, fikri ifade eden kişiyi hükümeti zayıflatmak için savaş çığırkanlığı yapanlarla aynı kefeye koymak kutuplaşmanın derecesini gösteriyor.

Sonuç Yerine

Liberaller arasındaki ayrışmanın geleceği üzerine konuşmak kolay değil. Halen içinde bulunduğumuz bir süreç. Kötü olasılık, bu ayrışmanın sosyalist camiada çok yaygın olduğu gibi, birbiriyle görüşmeme, karşılıklı etkileşim kanallarının tamamen kapanması ve hatta entelektüel enerjinin diğerlerinin ne kadar yanlış yerde durduğunu ispatlanmasına ayrılması olabilir. Bu süreçte, giderek artan bir içe kapanma, farklılığı dışlarken, kendi haklılığını birbirine anlatmayı deneyen küçük grupçuklara dönüşme eğilimleri güçlenir. LDT'nin bütün olanaksızlıklara rağmen başarılı olabilmesi kendi bünyesinde fikir çeşitliliğini sürdürmesi ile yakından bağlantılıdır. Çeşitlilik olmadan gönüllülük de olmaz. Ayrışmanın insanî ilişkilerin de kopması noktasına gelmemesi için yapılması gerekenler var. Burada en büyük rol, her iki eğilimin de tanın-

²⁰ Uluengin, AK Parti'ye yönelik daha az eleştirel tutum takınanların “iktidardan nemalanmak” ya da majestelerinin aydını olmak”la suçlanması kadar, hükümeti sert eleştirenlerin “beyaz Türk aslına dönmek” “elitist darbelere cevaz vermek,” “pirüpak siyaset hayaline kapılmak” türü yakıştırmalara vardırılmasından şikâyet ederken çok önemli bir noktaya temas etmektedir. Hadi Uluengin, “Liberal Kırılma,” *Taraf*, 7 Kasım 2014.

miş saygı duyulan temsilcilerine düşüyor.²¹

İyimser senaryo ise, ayrışmaların ortaya yeni bir sinerji çıkarması. Askerler ve onların sivil müttefiklerinin hakim olduğu bir siyasî düzende ideoloji olarak Kemalizmi eleştirmek siyaseten riskli fakat entelektüel olarak kolaydı. Şimdi durum bir ölçüde farklılaştı. Öncekilere göre, hem teşhis koymanın hem de pozisyon almanın daha fazla entelektüel birikim ve çaba gerektirdiği durumlarla karşı karşıyayız. Dünyada tartışılmakla birlikte, Türkiye’de pek az tartıştığımız daha çetrefil meselelere kafa yormak durumundayız. Örnekleylelim: Herhangi bir eylem ya da davranışın doğru ya da yanlışlığına karar verecek nihai faktör sonuç mu, ilkeye uygunluk mu, yoksa eylem ya da davranışın iyi motiflerle yapılması mıdır? Seçimle gelenlerin otoriter eğilimleri, çoğunluk tarafından desteklendikleri için özgürlükler rejimi açısından güç kullanımına dayanan otoriter yönetimlerden daha mı fazla tehdit oluştururlar? Liberaller bir seçim yapmak zorunda kaldıklarında liberal değerleri mi yoksa demokratik değerleri mi vurgulamalıdır? Dinî gruplar ne zaman “sivil” olmaktan çıkmaya başlarlar? Sorular çoğaltılabilir.

Bu, bir yönüyle normalleşmedir. Bu meyanda farklı liberal geleneklerden beslenen farklı liberal oluşumların ortaya çıkması, bu oluşumların birbiriyle bağlantı ve etkileşimlerini sürdürmeleri ve sonuçta daha zengin tartışma ortamının yeşermesi ihtimali her zamankinden daha yüksek. Bunun gerçekleşmesi için, kendi pozisyonlarımızı mutlaklaştırmamak, amacın kendi haklılığımızı ispatlamak değil fikirlerin daha özgür bir ülkenin ortaya çıkışına katkıda bulunma ihtimali olduğunu unutmamak, başkalarının pozisyonlarını yaftalamadan anlamaya çalışmak, ılımlı ve makûl bir üslûp tutturmak gerekecek.

21 Bu meyanda, Atilla Yayla'nın 16 Ağustos 2014 tarihinde Hür Fikirler’de yayınladığı “Mustafa Erdoğan’a Haksızlık Yapmayın” adını taşıyan yazısı son derece önemli. (<http://www.hurfikirler.com/yazi4236/mustafa-erdogana-haksizlik-yapmayin.php>. Erişim tarihi, 13 Ocak 2015) . Keza, Atilla Yayla'nın 21 Ekim tarihli “Liberal Kuruluşların Sayısı Artarken” adlı yazısının da altını çizmek lazım. *Yeni Şafak*, 21 Ekim 2014. Ve nihayet, Hadi Uluengin’in “karşılıklı olarak ya edep” çağrısını da unutmamak gerekiyor. Hadi Uluengin, “Liberal Kırılma,” *Taraf*, 7 Kasım 2014.